

Synodus episcoporum ritus byzantini catholicorum ex antiqua Hungaria Vindobonae a. 1773 celebrata die 1 martii celebrata in Collegio Croatico

PROTOCOLLUM

SESSIO PRIMA

In nomine Santissimae Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti. In obsequium clementissimae dispositionis Regiae mediante gratioso, Excelsae Cancellariae Regiae Hungarico-Aulicae, die 24 Februarii 1773 decreto intimatae, Episcopi ritus graeci uniti Szvidnicensis Basilius Bosicskovics, et electus Munkacsiensis Andreas Bacsinszky, prima Martii, tertia videlicet a tempore accepti ejusdem decreti die, in Collegio Croatico converunt, operationibus benigne praescriptis manus admoturi.

Qua occasione Fogarasiensis etiam graeci ritus Episcopus Gregorius Major, in cujus consortio celebrandos esse Congressus, supra adlatum decretum innueret, praevie utriusque praememorati Episcopi nomine invitatus comparuit, factisque mutuis officiis declaravit, sese a sua competencia, utpote Excelsae Cancellariae Regiae Transylvanicae Aulicae nullum adhuc ejusmodi decretum accepisse, hac proinde de causa

Magyarországi bizánci rítusú püspökök 1773-as bécsi zsinata március elsején a Horváth Kollégiumban

JEGYZŐKÖNYV

ELSŐ ÜLÉS

A Szentháromság, az Atya és Fiú és a Szentlélek nevében. Engedelmeskedve a kegyelmes királyi rendelkezésnek, a fölséges udvari királyi Kancelláriának, 1773. február 24-én kézbesített rendeletére az egyesült görög szertartású püspökök, Bosicskovich Bazil szvidnici és Bacsinszky András választott munkácsi püspök, a rendelkezés vételétől számított harmadik napon a Horváth Kollégiumban összejöttek, hogy dolgozzanak a kegyesen előírt teendőkön.

Ez alkalommal a fogarasi, szintén görög szertartású püspök, Major György, akinek társaságában tartanunk kell ezeket az összejöveteleket a fent említett rendelkezés szerint, miután a két előbb említett püspök nevében meghívást kapott; miután kölcsönösen üdvözöltük egymást, kijelentette, ő a maga felelősségére jött el. Minthogy a főmagasságú Erdélyi Királyi Kancelláriától semmiféle ilyen rendelkezést nem kapott, és

Congressibus interesse eousque non posse donec benignam Suae Majestatis Sacratissimae Caesareo-Regiae dispositionem, sua via perceperit; cujusmodi decleratione intellecta, reliqui duo Episcopi concluderunt, Congressus tantisper differendos, donec nempe ipsi etiam Fogarassiensis Episcopo simile decretum redditum fuerit.

SESSIO SECUNDA

Die 16 Martii 1773 in Collegio Croatico celebrata. Praesentibus Episcopo Szvidnicensi, electo Munkacsieni, Fogarassieni.

Episcopis denuo congregatis lectum praeprimis est benignum sub N. 1. Excelsae Cancellarie Regiae Hungarico-Aulicae sub 24 Februarii emanatum et Episcopis Szvidniczeni et Munkacsieni sonans; deinde vero aliud Excelsae Cancellariae Regiae Transylvanico-Aulicae sub 5 Martii emanatum, decimatertia autem ejusdem Episcopo Fogarassieni consignatum decretum, quo utroque quidem his, et secuturis in Congressibus agendum veniat, iisdem plane verbis explanatur.

Prius attamen, quam ad ipsum meritum descenderent, existimabant Episcopi neccesserium esse, ut de modo et ordine servandorum Congressuum quidpiam concluderent, ut hac ratione benignas Suae Majestatis

emiatt az összejöveteleken mindaddig nem tud jelen lenni, míg a császári és királyi felség intézkedését a maga útján meg nem kapja. E nyilatkozatot tudomásul véve, a másik két püspök úgy döntött, hogy a szinódust mindaddig el kell napolni, míg a fogarasi püspöknek hasonló rendelkezést nem kézbesítenek.

MÁSODIK ÜLÉS

A Horváth Kollégiumban március 16-án. Jelen van a szvidnici püspök és a választott munkácsi és fogarasi püspökök.

Miután a püspökök újból összeültek, mindenek előtt felolvastattott 1. szám alatt a főmagasságú Magyar Királyi Udvari Kancelláriának február 24-én kelt, a szvidnici és munkácsi püspökhöz szóló jóságos rendelkezése, utána pedig a főmagasságú Királyi Erdélyi Udvari Kancelláriának március 5-én kelt és 13-án a fogarasi püspöknek kézbesített rendelkezése, amelyben ugyanazon szavakkal kifejtik, hogy a jelen és a következő összejöveteleken mit kell tárgyalni.

Mégis, mielőtt az érdemi résszel foglalkoztak volna, a püspökök szükségesnek vélték, hogy határozatot hozzanak az összejövetelek módjáról és tárgysorozatáról, hogy ezáltal az apostoli felségnek jóságos szándékait

Apostolicae intentiones facilius assequantur.

Ordinem quidem negotiorum quod attinet, non alium quam qui in praeaudato decreto conspicitur, sequendum esse unanimiter concluderunt: ita ut Primo de libris in Orientali Typographia Viennensi imprimendis; Secundo de subjectis quibus Orientalium librorum censura in futurum committi posset, candidandis ac proponendis; Tertio de festorum diminutione, et Calendarii pro populis ritum graecum sequentibus deservituri accomodatione; Ultimo de stolarium proventuum ordinatione, aliisque ad bonum ordinem et disciplinam intra Unitos populos introducendam pertinentibus tractetur.

Quod vero ad modum servandarum Sessionum attinet, in eo unanimiter coaluerunt Episcopi, ut Congressibus non Episcopi solum, sed etiam, quos unusquisque ad latus Viennae haberet, ecclesiasticis alioquin in dignitatibus constituti sacerdotibus, utpote ex dioecesi Szvidnicensi seu Croatica: Josaphat Bastassich, Vicarius Episcopi; ex dioecesi Munkacsensi: Andreas Zsetkey, Canonicus et Archidiaconus Cathedralis, Gregorius Borovszky, Canonicus et Archidiaconus Ugocsensis, Sylvester Kovacsak, Proto-Hegumenus ex Monte Csernek, Martyrius Casper, Hegumenus Pocsiensis; Ex dioecesi

könnyebben megvalósíthatóak.

Ami az ügyrendet illeti, egyhangúan úgy határoztak, azt kell követni, ami a dicséretes, főt említett rendelkezésekből kitűnik; mégpedig, először a Bécsi Keleti Nyomdában kinyomtatandó könyvekről; másodszor azokról a személyekről, akiket a jövőben megbízhatunk a keletiek könyveinek bírálatával, azaz e személyek jelöléséről és felterjesztéséről; harmadszor az ünnepek csökkentéséről és a görög szertartást követő népek naptárának az átalakításáról; végül a stóla- és jövedelmek rendezéséről, és a jó rendet és fegyelmet az egyesült népek körében bevezetendő egyetemenről kell tárgyalni.

Ami pedig az ülések megtartásának módját illeti, abban egyhangúan megegyeztek a püspökök, hogy az összejöveteleken ne csak a püspökök legyenek jelen, hanem azok is, akiket mindegyikük Bécsben tartana, mint egyházi méltóságban lévő áldozópapokat; a szvidnici, vagyis a horváth egyházmegyéből Bastassich Josaphat püspöki helynök, a munkácsi egyházmegyéből Zsetkey András kanonok, székesegyházi főesperes, Borovszky György kanonok, ugocsai főesperes, Kovacsak Sylveszter Csernek-hegyi első igumen, Casper Martyrius pócsi igumen; az erdélyi, vagyis a fogarasi egyházmegyéből Caliani Sylvester

Transylvanica seu Fogarassiensis Sylvester Caliani, Consistorialis Balazsfalvensis; Ignatius Darabant, atque Consistorialis, Samuel Klein, atque Consistorialis, omnes Canonici; Augustinus Körösy, professor humaniorum Balasfalvensis, interessent, ut ita auditis plurium sententiis ac opinionibus, Episcopi facilius vota sua depromant, ea praeterea, quae magis delicata sunt, magnamque ad animos cleri populique praesertim rudioris commovendos vim habere possent, non solo Episcoporum arbitrato, sed praesentibus de clero praecipuis, acta conclusaque palam finant.

In eo quoque unamini voto et consilio convenerunt Episcopi, ut Josephus Keresztury, Agens Aulicus, cujus opera in negotiis occurrentibus Episcopi hactenus usi fuissent, in Congressibus munus actuarii sustineat, ut sic capta Ritus Graeci et negotiorum eo influentium uberiore sub decursu Congressum notitia, deinceps ubi Episcopi absentes fuerint, in negotiis sibi committendis certiore, securioreque pede progredi valeat.

Qui omnino factum sibi hoc in merito propositionem, quo vel sic etiam in promotionem altissimi servitii Regii, quantum in se est, conferre aliquid possit, grato paratoque animo acceptavit.

balazsfalvi szentszéki ülnök, Darabant Ignác, szintén ülnök, Klein Sámuel ugyancsak ülnök, valamenyien kanonokok, Kőrösy Ágoston, az ókori nyelvek tanára Balazsfalván, hogy így sokak gondolatainak és véleményeinek meghallgatása után a püspökök könnyebben adják le szavazatukat, kiváltképp azokat, amelyek kényesebb jellegűek és nagyobb erőt képviselnének a papság és különösen a műveletlenebb nép érületének megmozdítására, hogy ne csupán a püspökök megítélései, hanem a klérus kitünőbbjeinek jelenlétében nyíltan szülessenek a határozatok és döntések.

Abban is egyhangú szavazattal és véleménnyel határoztak a püspökök, hogy Keresztury József udvari ügyvivő, akinek közreműködését eddig is igénybe vették a püspökök az előforduló ügyekben, az összejöveteleken töltse be a jegyzői tisztet, hogy a görög rítus, és a belőle folyó ügyek bőségesebb ismereteinek birtokában, amelyeket az ülések lefolyása közben szerzett, a jövőben, ha a püspökök távol vannak, a rábízott ügyekben biztosabban és nyugodtabban járhatson el.

Ő az ilyen értelmű előterjesztést, minthogy a legfőbb királyi szolgálatnak is hasznára lehet, amennyire őrajta áll, hálás és készséges lélekkel elfogadta.

Caeterum actuarii munus illud futurum decreverunt, ut singulis Sessionibus intersit, ea, quae acta, tractataque fuerint, fideli calamo excipiat, omnia in formam Protocolli per Episcopos subscribendi Suaeque Majestati Sacratissimae sua via demisse substernendi, redigat; necessarios, qui durantibus Congressibus concinandi essent, Repraesentationum aut Relationum conceptus efformet, et quae his similia occurent.

Postremo Episcopi omnes et singulos qui Congressibus his interfuturi sunt praevidelicet majorem in modum hortandos in se assumpserunt, ne ea, quae in Sessionibus agentur, ante tempus propalent, cum metuendum sit, ne rebus quibusdam, quae de se unice in emolumentum plebis aut Sacrae Unionis firmitatem tendunt quidem, sed in auribus rudium multisque praejudiciis imbutorum in sequiorem partem accipi possunt, Viennae praemature divulgatis, ac ad ipsas quoque diocenses uti velox est fama, et aliter forte, quam in se sint, delatis, fructus illi, qui ex Congressibus his sperari possunt, evertantur.

SESSIO TERTIA

Die 17 mensis Martii loco solito celebrata. Praesentibus: Episcopo Szvidnicensi, electo Munkacsiensi, Fogarassiensis, Josaphat Bastassich,

Egyébként úgy határoztak, hogy a jegyző feladata lesz az, hogy minden ülészákon jelen legyen, azt, amit határoztak és megtárgyaltak, hűséges tollal írásba foglalja, mindent jegyzőkönyv formájában a püspökök számára aláírásra, és ő szent felségének a maga útján történő előterjesztésre szerkessze meg; az összejöveteleken megfogalmazandó nyilatkozatoknak és előterjesztéseknek a fogalmazványait szerkeszse meg, és minden efféle mást is.

Végezetül a püspökök az összejövetel résztvevőit, mindenkit, és egyenként is, igen nyomatékosan biztatták, hogy amikről az üléseken szó van, idő előtt ne hozzák nyilvánosságra, mert attól kell tartani, hogy azokat, amik ugyan csakis a nép javára és a Szent Unió erősítésére szolgálnak, rossz irányba lehet elcsavarni a műveletlenek és mindenféle előítéletekkel telítettek fülében; az összejövetelektől várható gyümölcsök meghiúsulnak, ha valaki Bécsben túl korán nyilvánosságra hozza e híreket, és a gyorsan terjedő hírek másképp elmondva az egyházmegyékbe is eljutnak.

HARMADIK ÜLÉS

Március hónap 17-én, a szokásos helyen tartva. Jelen vannak: a szvidnici püspök, a munkácsi és a fogarasi választott püspökök, Bastassich

Andrea Zsetkey, Gregorio Borovszky, Sylvestro Kovacek, Martyrio Casper, Sylvestro Caliani, Ignatio Darabant, Samuele Klein, Augustino Körösy, Josepho Keresztury actuario.

Praemissa in sacello Croatico Lyurgia, Episcopi eorumque subalterni considentes, operationibus benigne sibi praescriptis, initium fecerunt. In ordine itaque ad primum decreti punctum, ea fuit quaestio proposita, quinam et quibus linguis, pro parte et usu ritus graeci unitorum, libri imprimendi veniant?

Qua in re discussis ac trutinatis omnibus, unanimi voto ac sententia conclusum est, ut sequentes libri, ut pote prae aliis magis, immo summe necessarii, quo citius imprimantur, et quidem:

Pro juventute

1. Libellus Alphabeticus
2. Catzechismus parvus
3. Cszszlovecz, seu Horologium parvum: libellus precatorius parvae molis

1. Psalterium totum: liber in orientali Ecclesia intra saeculares etiam admodum usitatus, ac ipsis quoque parvulis legere incipientibus instillari solitus.

Pro adultis

2. Molitvoszlov: liber precatorius majoris molis, usui saecularium deserviens.

József, Zsetkey András, Borovszky György, Kovecsák Szilveszter, Casper Martyrio, Caliani Szilveszter, Darabant Ignác, Klein Sámuel, Körösy Ágoston, Keresztúry József, jegyzőkönyvvezető.

Előzetesen a horváth kápolnában liturgia, a püspökök és beosztottaik helyet foglalván elkezdtek a számukra kegyesen előírt ténykedéseket. Tehát a napirend szerint, mint első pontja a rendelkezésnek, az a kérdés merült fel, milyen könyveket kell kinyomtatni és milyen nyelveken az egyesült görög rítusúak részére és használatára.

Ebben a tárgyban, miután meghányták és vetettek mindent, a legteljesebb egyetértésre jutottak, hogy mielőbb ki kell nyomtatni a következő könyveket, amelyek a többieknél inkább, sőt leginkább szükségesek:

A fiatalok számára:

1. ABC-és könyv
2. Kis katekizmus
3. Cszszlovecz, vagyis az imaórák kiskönyve, apró imakönyv

1. Teljes zsoltároskönyv; amely a keleti egyházban a világiak között is szerfölött használatos, sőt, már a kicsinyekbe is beoltják, amikor olvasni kezdenek.

Felnőtteknek

2. Molitvoszlov; nagyobb alakú imádságoskönyv, világiak használatára való.

- Pro ecclesiasticis
3. Csaszoszlov, Horologium majus, seu Breviarium.
  4. Trebnik, Euchologium, seu Rituale.
  5. Szluzsebnik, Lyturgicon, seu Missale.
  6. Hirmologium, seu liber cantus, et notas in ecclesiis Illyricis ac Ruthenicis usitatas comprehendens.
  7. Evangelium, quatuor libros Evangeliorum in singulos anni dies distributos continens.
  8. Apostolus, seu liber Acta Apostolorum et Epistolas easque in singulos anni dies divisas in se continens.
  9. Octoichon, vulgo Octoich: Officium hebdomadale in octo tonos distributum.
  10. Triphologion, seu Antologium: Liber officia festorum de praecepto et communi comprehendens.
  11. Triodion: Officium quadragesimale, cui adjungi solet et Pentecostarion: Officium a Paschate usque Pentecosten.
  12. Menea: id est libri in 12 menses distributi, officia Sanctorum in singulos dies digesta habentes.
  13. Archieraticon, seu Pontificale: usui duntaxat Episcoporum ac como-datum.
  14. Diaconicon: Libellus ea, quoque diacono sub Sacra dicenda

- Egyházi személyek részére
3. Csaszoszlov, azaz imaórák nagy könyve, vagyis Breviarium.
  4. Trebnik, Euchologion, azaz Szertartáskönyv.
  5. Szluzsebnik, azaz Liturgikon, vagyis a Szent és Isteni Liturgia.
  6. Hirmologium, vagyis énekeskönyv, amely tartalmazza a horváth és rutén egyházakban használatos dallamokat.
  7. Evangéliumos könyv, amely tartalmazza a 4 evangélium szövegét az év egyes napjaira szétosztva.
  8. Apostolos könyv, mely tartalmazza az Apostolok cselekedeteit és az Apostolok Leveleit, elosztva az év egyes napjaira.
  9. Octoichon, népiesen Octoich; Heti szolgálat a 8 hang szerint szétosztva.
  10. Triphologion, vagy Antologion: a parancsolt és a közös ünnepek szolgálatai.
  11. Triodion: Nagyböjti szolgálatok, amelyhez hozzá szokás kapcsolni a Pentecostariont, a húsvéti szolgálatokat pünkösdig.
  12. Menea: Könyvek 12 hónapra elosztva, melyek tartalmazzák a szentek szolgálatait minden egyes napra megszerkesztve.
  13. Archeraticon: azaz főpapi szertartáskönyv, csak a püspökök használatára.
  14. Diaconicon: egy könyvecske, mely tartalmazza azt, amit a Szent

sunt complectens.

Sunt et alii libri, quorum non modo magna utilitas, sed necessitas quoque esset uti sunt: Concionatorii, Catechismus major, seu Theologia moralis, Biblia Sacra, Lexicon, Grammatica Linguae Litteralis Slavo-Russicae, etc., ac proinde hi quoque dum et quando parati fuerint imprimi poterunt.

Quemadmodum vero omnes hos libros praeprimis lingua Slavo-Russica litterali, ita etiam Valachica et quidem characteribus Cyrillianis imprimendos esse Episcopi animadverterunt, cum tam illyrica et ruthenica Natio, quam valachica etiam ditionibus Caeseo-Regiis amplissime diffusae sint, librorum vero post inhibitam librorum extraneorum inductionem, ambae aequalem experiantur penuriam.

Caeterum, quia de praemissis omnibus libris in Congressu hoc iudicium quoque ferendum esset, ferri autem secus non posset, nisi unum saltem ex singulis exemplar praesto habeatur, idcirco conclusum est, ut Exelsae Cancellariae Regiae Hungarico-Aulicae haec ipsa necessitas detegatur, una vero obsequenter interpelletur, ut cum hujusmodi libros tum in Archivo Caeseo-Regiae Deputationis Illyricae, tum apud Typographum Kurzböck in conserva haberi sciatur, eorundem ipsorum

Liturgián a szerpapnak mondani kell.

Vannak egyéb könyvek is, amelyek nemcsak igen hasznosak, hanem szükséges is volna használni őket: Prédikációs könyv, Nagykatekizmus, azaz erkölcssteológia, Szent Biblia, a szláv-orosz irodalmi nyelv szótára és nyelvtana stb., és ennél fogva, mi helyt elkészülnének, kiadásra kerülhetnének.

Amint ezeket a könyveket elsősorban szláv-orosz irodalmi nyelven kell kiadni úgy oláh nyelven is, mégpedig cirill betűkkel nyomtatva, jegyezték meg a püspökök, hiszen a horvát, a rutén, de még a román nemzet körében is a császári-királyi területeken e könyvek szelvében elterjedtek; de mióta a külföldi könyvek behozatala tilos, mindegyikből egyaránt nagy a hiány.

Egyébként, minthogy az előbb említett összes könyvekről ebben a gyűlésben véleményt is kellene nyilvánítanunk, de ezt akkor tehetjük, ha mindegyikből egy példány a kezünkben lenne. Ezért úgy határoztunk, közölni kell e szükséghelyzetet a főmagasságú Magyar Királyi Udvari Kancelláriával. Együttal alázatosan kijelentjük, tudomásunk van arról, hogy ilyen könyvek mind a Császári és Királyi Horváth Bizottság Levéltárában, mind pedig a Kurzböck Nyomda raktárában van-

communicationem suo modo gratiose procurare dignetur.

Quem in finem appositus est illico sub Numero 2 ad praeaudatam Cancellariam Regiam Hungarico-Aulicam conceptus: una vero Gregorius Borovszky et Ignatius Darabant deputati, qui Repraesentationem hanc Excellentissimo ac Illustrissimo Domino Comiti Aulac Cancellario reverentur exhibeant.

SESSIO QUARTA ET QUINTA

Die 18 et 20 Martii loco solito celebrata. Praesentibus: Episcopo Szvidnicensi, electo Munkácsiensi, electo Fogarassiensis, Josaphat Bastassich, Andrea Zsetkey, Georgio Borovszky, Sylvestro Kovacsak, Martyrio Casper, Sylvestro Caliani, Ignatio Darabant, Samuele Klein, Augustino Körösy, Josepho Keresztury actuario.

Postquam in priori Sessione specificatio librorum in Typographia Viennensi typis excudendorum elaborata est, jam nunc singulis libros in trutinam assumi, censurari, et necessitate exposcente purgari oportere, Episcopi congregati sensui praeaudati Decreti insistentes existimarunt. Itaque praeprius de Libello Alphabetico actum est, cujus summam necessitatem in dioecibus suis Episcopi confessi sunt.

Épp ezért ezeknek a közreadásáról a maga módján kegyesen méltóztassék intézkedni.

E cél érdekében tüstént csatoltunk 2-es szám alatt egy fogalmazványt a fent említett Magyar Királyi Udvari Kancelláriához; egyúttal pedig megbíztuk Borovszky Gergelyt és Darabant Ignácot, hogy e közlésünket a Nagyméltóságú és kitűnő Udvari Kancellár Gróf Úrnak tisztelettel átnyújtsák.

NEGYEDIK ÉS ÖTÖDIK ÜLÉS

Tartatott március 18-án és 20-án a szokott helyen. Jelen van a szvidnici püspök, a munkácsi és a fogarasi választott püspökök, Bastassich Josephát, Zsetkey András, Borovszky Gergely, Kovacsak Szilveszter, Casper Martyrius, Caliani Szilveszter, Darabant Ignác, Klein Samu, Körösy Ágoston, Keresztury József, jegyzőkönyvvezető.

Miután az előző ülésen kidolgoztuk cím szerint azoknak a könyveknek a felsorolását, amelyeket a bécsi nyomdában ki kell nyomtatni, most át kell térnünk minden egyes könyvnek megbeszélésére, megbírálására és szükség esetén helyesbítésére, így vélték az egybegyűlt püspökök a fent említett rendelkezésre hivatkozva. Ezért mindenekelőtt az ABC-és könyvecskéről tárgyaltunk, mert a püspökök megvallották, egyházmegyéikben ennek hiánya a legfőbb.

Libellus hujusmodi Alphabeticus jam anno 1770 Viennae Typis Kurzböckianis idiomate Slavo-Russico litterali, caractere autem cyrilliano est editus; in quo cum difficultates nonnullae, ac praesertim ob particulam Filioque ex Symbolo Athanasiano exmissam, obmotae fuerint, Altissimo jussu Regio omnia exemplaria collecta hodiendum clausa servantur. Episcopi parvuis panem quocitius frangere cupientes, ac eo etiam ex motivo, ne Typographus tam grave detrimentum ex detentione tantorum exemplarium patiatur, hoc ipsum Alphabetum publici juris quo celerius faciendum, unanimi consensu definiverunt, ita tamen ut ea quae occasionem, difficultatum ac dissensionum praebuerunt, praevidelic complanentur.

Difficultates hae ad tria puncta reducuntur:

1. Quod in oratione Dominica haec verba in fine addantur?

Jako Tvoje jest czarsztvo / i szila / i szlava etc. Quia tuum est Regnum et Potentia et Gloria in aeternum. Sed cum hae voces contra dogma nihil continerent, immo ex Mathaei capite VI textus graeci excerptae legerentur, Episcopi congregati additionem hanc in praeallato Libello Alphabeticum, pro hic et nunc intacte relinquendam unanimiter censuerunt.

An autem in futurum in Libellis Alphabeticis haec verba addi debe-

Egy ilyen könyv már 1770-ben Bécsben megjelent a Kurzböck-féle nyomdában szláv-orsz irodalmi nyelven, cirill betűkkel, de sok kifogás volt ellene, különösen az athanási Hitvallásból kimaradt Filioque szócska miatt, fölséges királyi parancsra az összes példányok mindmáig egybegyűjtve, zár alatt tartanak. A püspökök mielőbb szeretnék megtörni a kenyeret a kicsinyek számára, valamint azon indítékból, hogy a nyomdatulajdonos ne szenvedjen ily súlyos kárt ennyi példány visszatartása miatt, egyhangúlag ezt az ABC-és könyvet minél gyorsabban kiadandónak nyilvánították úgy, hogy mindazt, ami nehézségre és ellenkezésre okot adott, előzőleg el kell simítani.

Ezek a nehézségek három pontban vonhatók össze:

1. A Miatyánkban, a végén hozzá kell adni ezeket a szavakat?

Jako Tvoje jest czarsztvo / i szila / i szlava stb. „mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, mindörökké.” Ezek ugyanis semmi dogma ellenset nem tartalmaznak, sőt a görög szövegben Máté 6. fejezetében olvashatók. Az egybegyűlt püspökök ezt a hozzáadást az említett ABC-és könyvben itt és most egyhangúlag érintetlenül hagyandónak vélték.

Hogy ezután a jövőben e szavakat az ABC-és könyvben hozzá kell-e

ant, Episcopi in diversas sententias iiverunt: Episcopus Munkacsiensis affirmativam, reliqui duo negativam amplexi sunt.

Pro his haec pugnant argumenta: quod in dioecesibus ipsorum haec finalia verba per saeculares dici non soleant, sed unice per sacerdotes rubricis ita praecipientibus pronunciari consueverint.

Pro Episcopo autem Munkacsiensi illud pugnat, quo din tota dioecesi additio haec non modo per sacerdotes, sed per ipsos etiam saeculares fieri ac recitari consueverit.

Caeteroquin autem in Evangelio Sti Mathaei ubicumque graece inveniretur, inserta conspiciatur, immo in Alphabetis Balasfalvae impressis in quibusdam inserta, ac in specie in Libello anno 1759 impresso legeretur.

Quibus pro et contra disputatis, in eo Episcopi coaluerunt, ut in Alphabetis, quae deinceps seu Viennae seu ubicumque alibi imprimerentur, additamentum hoc ommittatur, in aliis autem quibusvis libris pro Ecclesiasticis imprimendis additio haec more hactenus solito inseratur.

2. Altera difficultas erat in eo, quod in salutatione angelica non habeatur: Sancta Maria Mater Dei etc. Sed hanc nullam esse difficultatem unanimiter omnes agnoverunt, cum

adni, a püspökök különböző véleményyt nyilvánítottak. A munkácsi püspök helyeselte, a másik kettő ellenvéleményt nyilvánított.

Erről a következő érvek álltak szemben: Egyházmegyéikben ezeket a zárószavakat a világiak nem szokták mondani, csupán a papok szokták hangoztatni, mert a rubrikák így írják elő.

A munkácsi püspök véleményét viszont az támogatta, hogy az egész egyházmegyében e hozzáadást nemcsak a papok, hanem éppen a világiak is teszik és mondani szokták.

Egyébként a Máté-evangéliumban görögül ezek mindig megtalálhatóak, láthatólag beleszótték, sőt, a Balászfalván nyomtatott ABC-és könyvbe olykor beillesztették, így például az 1759-ben nyomtatott könyvecskébe.

A mindkét részről elhangzott érveket megvitattán, a püspökök abban értettek egyet, hogy az ABC-és könyvekben, amelyeket mostantól fogva akár Bécsben, akár másutt nyomtatni fognak, ezt a hozzáadást el kell hagyni, de minden egyéb könyvben, amiket a papok számára nyomtatnak, ezt a hozzáadást az eddig szokásos módon be kell venni.

2. Egy másik nehézség volt, hogy az Angyali Üdvözlésben nincs benne, hogy: Sancta Maria Mater Dei stb. De ez nem nehézség, ezt mindnyájan elismerték, hogy mind a

tam in Graeca salutatione angelica per Theotokos quam in Slavo-Russica per Bogorodica id est Deipara, prima statim in voce tantundem dicatur ac Mater Dei, quamvis in exemplaribus Balasfalvae impressis, ipsa etiam haec additio more apud Latinos usitato inserta legatur.

3 Tertia difficultates erat in eo, quod in eodem Alphabeto in Symbolo Constantinopolitano particula Filioque addita, in Athanasiano autem omissa conspiciatur.

Qua occasione episcopus Munkacsensis declaravit, nec se, nec praedecessorem suum pia memoriae Episcopum Munkacsensem Joannem Bradacs, nec clerum, nec populum Munkacsensem Spiritus Sancti ex Patre Filioque processionem vel negasse, negareve, vel de eo dubitare, dubitasseque, immo id publice in sua dioecesi ubique doceri, publice id omnes profiteri, ac in Symbolo Constantinopolitano, quod omnium manibus teritur, ubique particulam Filioque publice ac privatim, ex scriptis Valachicis exemplaribus addi.

Sed e contra in Symbolo Athanasiano particulam Filioque ordinarie addere consuetum non fuisse, idque ex eo accidisse, quia in dioecesi Munkacsensi nulla existente Typographia, varii libri, in quorum aliquibus haec particula addita, in aliis autem non fuerat, inducebantur.

görög Angyali Üdvözlétben a Theotokosként, mind az ószlávban Bogorodicaként, azaz Istenszüülőként ugyanannyiszor említik, mint Isten anyjának. Már az első hangban így szólítjuk, bár a Balászfalván nyomtatott példányokban ez a hozzáadás a latinok módján olvasható.

3 A harmadik nehézség abban állt, hogy ugyanazon ABC-és könyvben a Filioque a Konstantinápolyi Hitvallásban hozzáadva, az Athanáziban pedig elhagyva található.

Ez alkalommal a munkácsi püspök kijelentette, hogy sem ő sem szent emlékü elődje, Bradács János munkácsi püspök, sem a munkácsi papság vagy a nép a Szentléleknek az Atyától és a Fiútól származását nem tagadták, nem tagadják, ebben nem kételkednek és kételkedtek, sőt az ő egyházmegyéjében ezt mindenütt nyilvánosan tanítják, mindenki vallja a Konstantinápolyi Hitvallásban, ami mindenki kezében használatos egyénileg is, de ez az oláh példányokban hiányzik.

Ellenben az Athanázi Hitvallásban a Filioque-t általában nem szokás betenni, és ez azért történt, mert a munkácsi egyházmegyébe nyomda hiányában számos könyvet hoztak be, amelyekben ez a szócska hozzá volt adva, másokban pedig nem.

Interim quia attestata quedam Romam missa fuisse observaret, quibus probare contenditur, particulam Filioque in dioecesibus Fogarassiensis, Magno-Varadiensis et Croatica seu Szvidnicensi ubique addi consuevisse, se reluctari nulla modo velle, imo in id consentire, ut in Symbolo Athanasiano, aequae ac Constantinopolitano in futurum semper particula Filioque addatur.

Cum nihilominus populus suae dioecesis cum populis ex dioecesi Fogarassiensis et Magno-Varadiensis etiam in utroque Symbolo hancce particulam expresse addat, palamque ac publice pronuciet, imo si qui libri Balasfalvae impressi absque particula Filioque in Symbolo Constantinopolitano adjecta etiam superessent, eos detrahi aut in publicum venire, Episcopus Fogarassiensis suo modo non permittat.

Caeterum autem idem Episcopus Munkacsiensis declaravit, quod quidem quoad dioecesanos suos Ruthenos nullum habeat timorem, si etiam illa additio facta fuerit, e contra vero ne intra Valachos in sua dioecesi commorantes, inter quos Constantinopolitanum Symbolum absque particula Filioque universaliter recitatur, ob additam hanc particulam in publico perturbatio aliqua exoriat, iustum se omnino metum

Amint megállapította, hogy Rómába bizonyos iratokat küldöttek, hogy a Filioque-t a fogarasi, a nagyváradi, a horváth, vagyis a szvidnici egyházmegyékben mindenütt hozzáadják, ezért ellenkezni semmiképp nem akar, sőt, egyetért azzal, hogy az Athanázi Hitvallásba, csakúgy, mint a Konstantinápolyiba, a jövőben mindig adják hozzá a Filioque szócskát.

Minthogy egyházmegyéjének népe, a fogarasi és a nagyváradi egyházmegyékből származókkal együtt, kifejezetten hozzáadja e szócskát mindkét Hiszekegybe, ezt a teljes nyilvánosság előtt ki fogja jelenteni. Sőt, ha némely Balászfalván nyomtatott könyvben, amelyből hiányzik a Filioque szócška a Konstantinápolyi Hitvallásból, amennyiben még mindig léteznek ilyenek, azokat a használatból ki kell vonni, és megjelöltetésüket a fogarasi püspök a maga módján ne engedélyezze.

Egyébként ugyancsak a munkácsi püspök jelentette ki, hogy nem fél attól, hogy rutén egyházmegyései részére e hozzáadás megtörténjék, ellenben az ő egyházmegyéjében tartózkodó oláhok részéről mindenképpen félnie kell, akiknél a Konstantinápolyi Hitvallást mindenütt a Filioque szócška nélkül mondják, nehogy a hozzáadás miatt zavar támadjon a nép körében, és ha valami támadna, nem akarja a felelősség ter-

habere, neque onus responsionis si quid oriretur in se assumere velle.

Ad hoc Episcopus Fogarassiensis reposuit: in dioecesi sua Symbolum Athanasianum numquam sine particula Filioque recitatum fuisse. E converso autem in Symbolo Constantinopolitano eandem particulam addi minus consuevisse. Interim tamen licet et ipse numquam metum futurae perturbationis diffiteri non possit, si repente in his rerum circumstantiis particula Filioque sensim introducatur; et si Vienne editum taliter fuiret, sese non futurum contrarium, quominus sua in dioecesi recepiatur.

Quibus pro et contra declaratis, unanimi consensu conclusum est, ut praefatus Libellus Alphabeticus, addita particula Filioque, publici juris quo citius fiat, eoque fine Excelsae Cancellariae Regiae Hungarico-Aulicae sub Nr 3 supplicetur, ut opportuna quo citius circa Libelli huius praevis corrigendi evulgationem gratiose disponere dignaretur. In futuram autem quotiescumque seu Constantinopolitanus seu Athanasianus Symbolum editum fuerit, semper particula Filioque addatur.

hét magára vállalni.

Erre a fogarasi püspök kijelentette: egyházmegyéjében az Athanázi Hitvallást a Filioque szócska nélkül nem mondták. Ezzel ellentétben a Konstantinápolyi Hitvallásban ugyanezt a szócskát kevésbé szokás hozzáadni. Bár neki is félnie kellhet, ha hirtelen, idő előtt vezetik be, bár abban az esetben nem, ha jelen körülmények miatt a Filioque szócskát feltűnés nélkül vezetik be; és ha Bécsben így adnák ki, neki nem lenne ellenetése, egyházmegyéjében el is fogadnák.

Ezeket mindkét oldalról meghányták, vetették, és közmegegyezéssel úgy döntöttek, hogy az említett ABC-és könyv a Filioque szócska hozzáadásával mielőbb megjelenjék, és évégett a Főmagasságú Udvari Kancelláriához 3. szám alatt kérést intézzenek, hogy kegyesen intézkedni méltóztassék e könyvecske megjelenéséről, amelyet előzőleg ki kell javítani. A jövőben pedig, valahányszor kiadják a Konstantinápolyi vagy az Athanázi Hitvallást, mindig hozzáadassék a Filioque szócska.

Közreadja: *Melles Tivadar*